

YONG'OQ YETISHTIRISH AGROTEXNOLOGIYASI

Mamayusupova Laylo G'ulom qizi

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti
O'rmonchilik, dorivor o'simliklar manzarali bog'dorchilik kafedrası
O'rmonchilik va aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish yo'nalishi
3 kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17895487>

Annotatsiya. Yong'oq daraxtini yetishtirishning agrotexnologik jarayonlari, o'sish bosqichlari va samarali hosil olish uchun qo'llaniladigan agrotexnik tadbirlar yoritilgan. Yong'oqning biologik xususiyatlari, tuproq-iqlim talablari, nav tanlash mezonlari hamda ko'chat ekish texnologiyasi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, sug'orish, o'g'itlash, begona o'tlar va kasalliklarga qarshi kurashish, shinalar va toj shakllantirish kabi agrotexnik tadbirlarning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Ishda yong'oq plantatsiyalarida yuqori hosildorlikka erishish uchun intensiv texnologiyalar, zamonaviy parvarish usullari va hosilni yig'ib olish, saqlash qoidalari ham bayon etiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yong'oq yetishtirishda sifatli ko'chat tanlash, o'z vaqtida agrotexnik tadbirlarni bajarish va iqlim sharoitiga mos navlardan foydalanish yuqori hosildorlikning asosiy omillari ekanligi xulosa qilinadi.

Kalit so'zlar: Juglans regia L, grek yong'og'i, nav, eroziya jarayonni, payvand, stratifikatsiya, unumdor tuproq, yovvoyi ko'chat, qalamcha, investitsiya, lalmi yerlar,

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 28 yanvardagi PQ-4575-son «O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallagan strategiyasida belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi va 2017 yil 1 iyundagi PQ-3025-son «Yong'oq ishlab chiqaruvchilar va eksport qiluvchilar uyushmasini tuzish va uning faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi qarorlarida lalmi yerlardan foydalanishni rag'batlantirish va samaradorligini yanada oshirish, ichki va tashqi bozorlarda raqobatdosh bo'lgan yong'oq ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish, tarmoqqa xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish hisobiga zamonaviy yong'oq bog'larini barpo qilish hamda yong'oq yetishtirish bo'yicha ilmiy asoslangan usullar va intensiv texnologiyalarni keng joriy etishga alohida e'tibor berilgan.

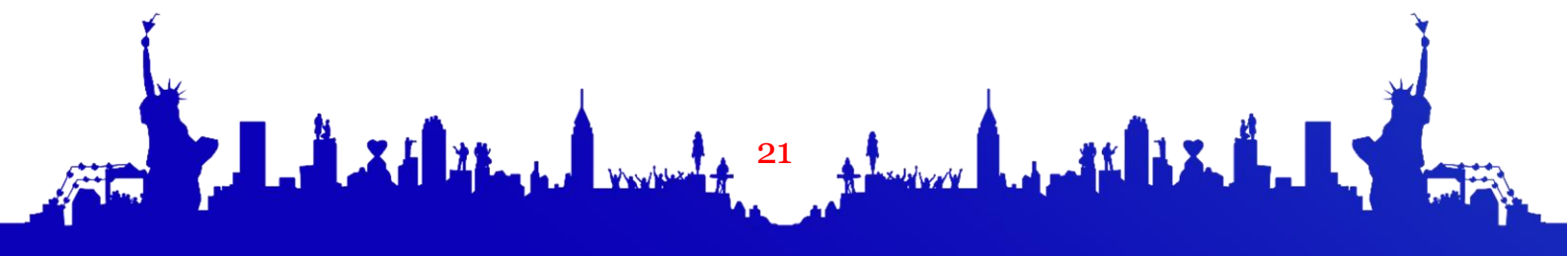
Yong'oq (Juglans regia L.) O'zbekistonda eng muhim mevali ekinlardan biri bo'lib, qimmatli mevasi, yog'ochi, dorivorlik xususiyatlari bilan bir qatorda yerlarni meliorativ holatini yaxshilashda ham katta ahamiyatga ega. Yong'oq mevali daraxtzorlar hududlarda sel oqimlari va tuproq eroziyasi jarayonlarining oldini oladi, chunki bu jarayonlar xalq xo'jaligi uchun kata zarar keltiradi. Grek

yong'og'ining yovvoyi turdoshi bo'lib, uning hosildorligi pastligi bilan ajralib turadi. Grek yong'og'ini yetishtirishda qimmatli navi va shakllarini tanlash, bog' barpo etish, zamonaviy agrotexnologiyalarni qo'llash maqsadga muvofiqdir. Yong'oq yuqori oziqali qiymatiga egaligi bilan mahalliy aholining uzoq yillardan buyon diqqatini o'ziga tortib kelmoqda. Yong'oq ko'chatlari yetishtirish urug'dan yoki hosildor navlarning payvandtagga payvandlanishi bilan amalga oshiriladi. Bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida yetishtirilayotgan yong'oqlarning aksariyati hozirgi kungacha urug'dan yetishtirilayotgan edi. Mamlakatimizda ham ayni shaklda urug'dan ekish keng tarqalgan. So'nggi yillarda payvandlangan yong'oq ko'chatlariga bo'lgan talabni qondirish maqsadida, minglab payvand qilinmagan yong'oq ko'chatlari o'stirilgan va minglab yovvoyi ko'chatlardan bog'lar barpo etilmoqda. Uni qalamcha va ildiz orqali ko'paytirish usullari bo'yicha tadqiqotlar olib borilayotgan bo'lsa-da, bu tadqiqotlar hali keng tarqalmagan. Yong'oq ko'chatlarini yetishtirishdagi eng yaxshi usul – bu yovvoyi yong'oq urug'idan o'stirilgan ko'chatlarni standart navlar bilan payvandlash hisoblanadi. Yong'oq ko'chatlarini payvand qilishda payvandust qanchalik muhim bo'lsa, payvandtag ham shunchalik muhim. Payvandtagning tanasi baquvvat va tez rivojlanadigan bo'lishi kerak. Hosildor, har yili meva berishi kasallik va zararkunandalarga chidamli bo'lishi kerak. Urug'lik va payvandust tanlash. Yong'oq ko'chatini yetishtirish uchun foydalaniladigan urug'lar tabiiy ravishda tarqalgan mahalliy yong'oq daraxtlaridan yig'ib olinishi lozim. Chetdan changlanish tufayli genetik jihatdan farq qiladigan ushbu urug'lardan olingan ko'chatlar ham turlicha bo'ladi. Bir daraxt, bir novda va bir shodadagi urug'lardan olingan daraxtlarning ham xususiyatlari turlicha bo'ladi. Urug' sifatida tanlangan qobiqli yong'oqlarning yong'oqni qoplab turgan yashil qobig'i 80 foiz yorilib bo'lgandan keyin olib tashlanishi lozim. Urug'li yong'oqlar quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi kerak:

- o'rtacha kattalikda, meva og'irligi kamida 10-12 gramm;
- sog'lom, ichi to'la, yog' miqdori yuqori;
- unib chiqish darajasi yuqori (80 foizdan baland) bo'lishi.

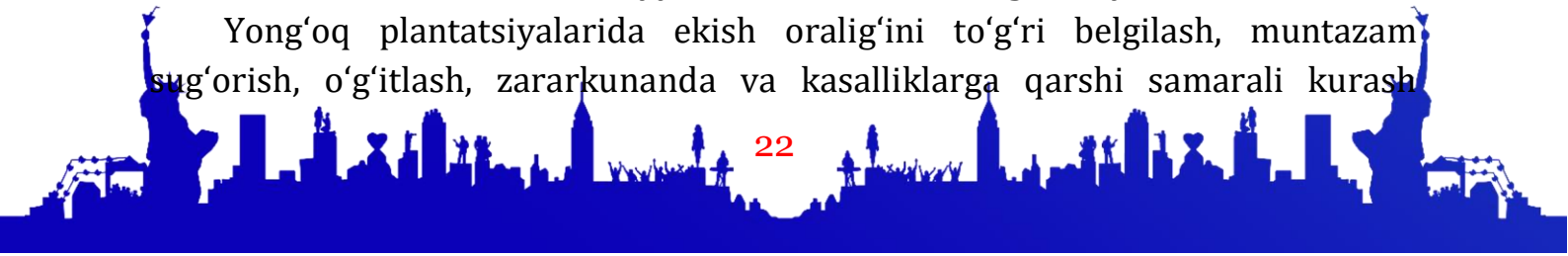

Ko'chatlarni qimmatli shakllardan, ona daraxtlar yoki hududlashtirilgan navlardan olingan urug'lardan yetishtirish maqsadga muvofiqdir. Ular stratifikatsiyalanib erta bahorda ekiladi. Stratifikatsiya (qum bilan ishlov berish) uchun transheyani bo'yi va eni 80-100 sm, chuqurligi 80 sm bo'lishi kerak. Transheyani tubiga drenajli material qo'yiladi (qum, mayda toshlar va boshqalar). Unga bir qator yong'oqlar joylashtiriladi va uning ustiga 5 sm qalinlikda qum sepiladi, qum ustiga bir qator yong'oqlar joylashtiriladi va h.k. Eng yuqorigi qatorning ustiga 10 sm qalinlikda qum sepiladi. Qumning muntazam ravishda nam holatda bo'lishiga e'tibor beriladi. Stratifikatsiya boshlanishidan 50-60 kun keyin urug'lar ekishga tayyor bo'ladi. Yong'oq urug'larini ekish. Urug'lar va ko'chatlarni ekish uchun tuproq kuzda haydaladi. Ko'chatzor uchun yer tekis yoki ozgina nishabli bo'lishi lozim (2-3 gradus). Tuproq unumli, chuqur qumoqli yoki qumloqli, namlik bilan ta'minlangan bo'lishi zarur. Egatlarni bir tekis sug'orish uchun maydon yaxshilab tekislanishi lozim. Yong'oqlarni pushtalarda qator orasi 60-70 sm va qator ichida 10-15 sm qilib, payvandtag maqsadida ko'chatlarni yetishtirish uchun esa mos ravishda 90 sm va 20-25 sm qilib ekiladi. Yong'oqlar 7-9 sm chuqurlikka ekiladi, ular egatchalarga yoni bilan joylashtiriladi. Egatlarni KRX-4 kultivatori bilan tayyorlash mumkin. Ekish uchun qatorlar oralig'i 70 sm bo'lganda bir gektarga 1780 kg, 90 sm bo'lsa - 1390 kg yong'oq sarflanadi. Qator ichida yong'oqlar oralig'i 20 sm va qatorlar orasi 70 sm bo'lsa, urug'larning miqdori 715 kg/ga, 90 sm bo'lganda esa 556 kg/ga ni tashkil etadi.

Xulosa. Yong'oq yetishtirish agrotexnologiyasi - yuqori iqtisodiy samaradorlikka ega bo'lgan, ilmiy asoslangan va izchil parvarishni talab qiladigan jarayondir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yong'oq daraxtining biologik xususiyatlarini chuqur o'rganish, hududning tuproq-iqlim sharoitiga mos nav tanlash va ko'chatlarni sifatli tayyorlash hosildorlikning asosiy omillaridir.

Yong'oq plantatsiyalarida ekish oralig'ini to'g'ri belgilash, muntazam sug'orish, o'g'itlash, zararkunanda va kasalliklarga qarshi samarali kurash

choralarini qo'llash daraxtlarning sog'lom o'sishi va mo'l hosil berishini ta'minlaydi. Shuningdek, toj shakllantirish, tuproqni ishlov berish va agrotexnik ishlovlarni o'z vaqtida amalga oshirish plantatsiya unumdorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, yong'oq yetishtirishda zamonaviy agrotexnologiyalarni qo'llash, agrotexnik tadbirlarning uzluksiz va tizimli ravishda bajarilishi yuqori sifatli, raqobatbardosh va bozor talabiga javob beradigan hosil olish imkonini yaratadi. Yong'oqchilikning rivojlanishi esa qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida muhim iqtisodiy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.A.Q.Qayimov va E.T.Berdiyev Dendrologiya-T Cho'lpon 2013 yil
2. A.Q.Qayimov Dendrologiya-T "Ilm ziyo" 2007
- 3.A.U.Usmonov Dendrologiya -T "O'qituvchi" 1974
- 4.<https://urmon.gov.uz>
- 5.Dasrluk qo'llanilmasi

